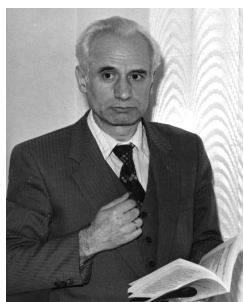

ANIVERSĂRI

ITINERAR ȘTIINȚIFIC AL CERCETĂTORULUI ANATOL GAVRILOV

The Scientific Itinerary of Researcher Anatol Gavrilov

Anatol Gavrilov este unul dintre acei cercetători care, decenii în șir, au contribuit la propășirea teoriei literare în Republica Moldova. Efortul Domniei Sale de a înțelege modul de construcție și de existență a operei literare îl plasează printre savanții care au simțit prin întreaga lor ființă „cum gândirea umană crează o operă”, însuși fiind autor al unor studii științifice de o certă valoare.

Pe neobositul om de știință Anatol Gavrilov l-am întâlnit în calitate de profesor în anii de studii în aulele Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, unde ne-a predat cursul de *Teoria literaturii*, apoi, în cadrul studiilor de masterat, cursul *Dialogistica textului literar*. Iar mai târziu, mi-a fost conducător științific al tezelor de masterat și de doctorat, în timpul scrierii cărora mi-a trezit interesul pentru cercetarea științifică, pregătindu-mă pentru munca în proiecte științifice la Sectorul de teorie și metodologie literară, șef al căruia era. Am avut astfel fericirea de a-l cunoaște ca profesor universitar și conducător științific, îndrumător „pe căile gândirii” și consultant științific, șef de sector și conducător de proiect, dar mai ales ca intelectual și coleg de serviciu de o corectitudine aparte. În toate aceste ipostaze Domnul Anatol Gavrilov a fost și rămâne un exemplu de atitudine colegială, de modestie și de bun simț, trăind o imensă bucurie de viață și o apreciere enormă pentru realizările fiecăruia dintre colegi.

De-a lungul timpului în care l-am cunoscut (perioada anilor 2006–2020), Anatol Gavrilov a fost preocupat în investigațiile sale științifice de probleme de limbaj, de structură, de ierarhizări, de micro- și macrostructuri care definesc existența și funcționarea sistemului limbii, în general, și cel al literaturii, în particular.

În anul 2006, dl A. Gavrilov își definitivează teza de doctor habilitat cu tema *Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei*

literare (Chișinău, 2006), pe care o susține cu succes. Demersul teoretic al tezei era axat pe structura stratiformă a operei literare, pe modelele lansate de R. Ingarden și R. Wellek, precum și de A. Warren și N. Hartmann. Înțelegerea romanului ca suprastructură formată din microstructuri stratiforme constituie caracterul inovator al acestei cercetări. Toate elementele romanului, pornind de la personaje, limbaj, descriere/peisaj, vis, subconștient, sunt microstructuri ale caracterului literar în roman. În analizele sale teoretice Anatol Gavrilov aderă la concepția bahtiniană a formei conținutiste. Autorul a aplicat pentru prima dată conceptul său de *formă conținutistă stratiformă* la noțiunea de caracter literar, în monografia *Structura artistică a caracterului literar în roman* (Chișinău, 1976). Potrivit conceptului dat, observă A. Gavrilov, structura textului nu este rigidă, ci una de trecere firească de la un strat la altul și de completare a sensurilor, așa cum evocă și alți teoreticieni: „Trebuie să evităm, cum ne-au avertizat R. Wellek și A. Warren, reificarea straturilor operei literare, adică să le concepem asemeni unor straturi geofizice ale scoarței terestre. Granițele dintre straturile operei literare nu sunt de natură fizică, ci sunt granițe flexibile, mișcătoare ale mutațiilor de sens și ale modificărilor de ordin funcțional. Toate straturile apar prin intermediul cuvântului artistic – produs al jocului creator cu sensurile directe (proprii) și senurile figurate ale cuvintelor – dar funcțiile cuvântului artistic se modifică de la un strat la altul” (Gavrilov, 2006, p. 240).

După susținerea tezei de doctor habilitat, Anatol Gavrilov a fost conducător al proiectului *Concepții teoretice și metode contemporane de cercetare literară* (perioada 2007–2010), precum și al echipei de realizatori ai temelor din proiect formate din: Dumitru Apetri, Sergiu Pavlicencu, Grigore Canțâr, Ion Plămădeală, Aliona Grati, Lilia Don, Olesea Gîrlea ș.a.

Aceasta este perioada fructuoasă în care Anatol Gavrilov își publică unul dintre cele mai valoroase studii teoretice ale sale – *Criterii de științificitate a terminologiei literare. Principiul obiectivității. O mutație paradigmatică de la raportul subiect/obiect la raportul subiect/subiect* (Chișinău, 2007), pe care îl califică drept eseu de epistemologie literară. Studiul vizează terminologia literară prin care poate fi orientată științificitatea limbajului. În această lucrare, Anatol Gavrilov are în vizor criterii ale problemei terminologice a limbajului, pe care le categorizește în patru subgrupe: 1) obiectivitatea termenilor literari, 2) precizia (exactitatea) termenilor literari, 3) calitatea expresiei terminologice, 4) sistematicitatea terminologiei literare. Ultimul dintre reperele studiului sus-menționat este de a urmări unitatea fenomenului în complexitatea manifestărilor lui reale: fiecare concept este, în opinia lui Anatol Gavrilov, un element al unui sistem conceptual, idee magistrală care se desprinde și din teza sa de doctor habilitat *Conceptul de roman la Garabet Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare*. În lucrarea *Criterii de științificitate a terminologiei literare...*, teoreticianul Anatol Gavrilov urmărește principiul obiectivității în contextul mutației paradigmatică ce s-a produs în gândirea filosofică și științifică pe parcursul secolului XX – de la raportul clasic subiect/obiect la raportul clasic subiect/subiect – în studiile

unor cercetători consacrați din diferite domenii ale științei. Astfel, laboratorul de creație al savantului Albert Einstein, care avea ca premisă natura în calitate de subiect (nu de obiect), devine prilej de reflecție pentru A. Gavrilov din perspectiva cunoașterii și a explorării relației intersubiectuale. La fel și preocupările lui E. Coșeriu privind realitățile limbajului, a „faptelor de limbă așa cum se prezintă ființei subiectului” (Gavrilov, 2007, p. 30), preocupări care au dus la reorientarea cercetării limbii ca obiect extern și static către cercetarea limbii ca proces dinamic de obiectivare a activității creatoare a subiectului vorbirii. Faptele aduse supra constituie argumente pentru susținerea ideii studiului teoretic în discuție. Relația dintre obiectivitate și subiectivitate, analizată de A. Gavrilov, are la bază ideea interconexiunii și a condiționării, a coexistenței reciproce: „însuși principiul obiectivității științifice cere de a se pleca de la subiectivitatea vorbitorului, obiectivitatea fiind tocmai manifestarea subiectului vorbitor, a creativității lui libere în actele de limbaj care devin fapte de limbă, iar acestea există pe atât pe cât se transformă, la rândul lor, în acte de limbaj și de vorbire. În științele culturii avem, deci, de a face cu o formă specifică de obiectivitate care se definește nu prin opoziție cu subiectivitatea, ci se referă la fenomene de intersubiectivitate, de interacțiune a subiecților umani” (Gavrilov, 2007, p. 41).

Un alt reper al studiului menționat îl constituie categorisirea subiectului în filosofie, în estetica și în hermeneutica romantică în care se produce o re poziționare a interpretului în raport cu textul, și anume „conceperea lui (a textului, *precizarea ne aparține – O.G.*) ca expresia unui Tu individualizat, exponent al unei viziuni a lumii (Weltanschauung), față de interpretul care trebuie să ia o atitudine proprie, să se autodefinească ca un Eu exponent individualizat al spiritului timpului său” (Gavrilov, 2007, p. 47). Idei pe care Anatol Gavrilov le surprinde la Friedrich Schleiermacher, Hans Georg Gadamer și Wilhelm Dilthey. Dintre acestea, dl Gavrilov cercetează în mod special factorul subiectiv-emoțiv la Dilthey, pentru care definitorie este înțelegerea și relația intersubiectuală. La Dilthey, relevă A. Gavrilov, la fel ca la Schleiermacher, înțelegerea congenitală dintre „Eu” și „Tu”, înțelegerea textelor poate fi la fel de adecvată ca și înțelegerea lui „Tu”.

Înțelegerea mesajului tradiției, participarea la co-producerea lui, pre-înțelegerea sunt conceptele cu care operează Heidegger și care-i permit cercetătorului A. Gavrilov să definească rolul subiectului cunoscător ca parte a istoriei și a temporalității.

Preluat de la Gadamer, conceptul de fuzionare a orizonturilor (Horizonverschmelzung), care implică tensiunea între propriu și străin, între apropiat și depărtat, devine, pentru teoreticianul de la Chișinău, un prilej de reflecție fiind raportat la teoria lui M. Bahtin, unde termenul de orizont va fi dezvoltat prin conceptul de cronotop.

Un alt moment al raportului subiect-subiect, acesta este surprins de A. Gavrilov la P. Ricoeur, care definea textul operei literare ca manifestare

poetică a esenței temporale a ființei” (Gavrilov, 2007, p. 128).

Filosofia comunicării existențiale a lui Karl Jaspers, teorie care fundamenta problema comunicării interpersonale, în special categorisirea celor patru moduri de existență, de conviețuire personală corespunzătoare omului (realizate în baza celor patru niveluri principale de comunicare): (1) la nivelul Dasein-ului, (2) la nivelul conștiinței în general (Bewusstsein überhaupt), (3) la nivelul spiritului și (4) la cel al comunicării existențiale – este un alt punct de reper, pe care se axează studiul vizat.

Teoria comunicării existențiale a lui Jaspers, menționează A. Gavrilov, ne ajută „să înțelegem profund complexitatea problematicii umane, în teoria comunicării literare, în general, și a limbajului artistic și critic, în particular” (Gavrilov, 2007, p. 183). Numai prin comunicarea a două existențe se formează conștiința de sine a omului. Comunicarea existențială a lui Jaspers cuprinde „conștiința mea în sinele meu și alteritatea alteia ca pe o condiție primordială și indispensabilă, conștiința de sine reflectă dualitatea, polaritatea existențială a subiectului uman ca structură comunicativă în care au loc neconținut procese de comunicare bisensuale dintre «eu însumi și altul»”. Relația dialogală (de intersubiectualitate) Eu – Tu. Această natură a omului ca subiect dual, menționează A. Gavrilov, „acest joc continuu dintre identitatea sa și alteritatea sa ne dă cheia înțelegerii mai profunde a laturii intime și inconștiente a creației și receptării estetico-artistice” (Gavrilov, 2007, p. 200).

Continuarea investigațiilor teoretice sus-amintite era prevăzută în proiectul *Principii epistemologice și orientări noi în știința literară din sec. XX* (perioada de elaborare 2011-2014), gestionat cu multă grijă de dr. hab. Anatol Gavrilov. De această dată însă, miza era pusă pe noile cercetări din știința literară din secolul al XX-lea, pe principiile epistemologice moderne și postmoderne, pe aplicarea noilor concepte pe textele scriitorilor români, inclusiv ale celor din Basarabia – obiectiv pe care și-l propunea realizat echipă de cercetători: Anatol Gavrilov, Dumitru Apetri, Ion Plămădeală, Aliona Grati, Galina Anițoi, Sergiu Cogut, Olese Gârlea ș.a.

Cercetările din cadrul proiectului nominalizat au avut drept demers investigarea următoarelor concepții teoretice: concepția hermeneutică în traductologie, concepția tranzitologică în cercetarea literară, orientări sociologice în știința literară contemporană, în filosofie și în teoria literară în poststructuralism, metoda mitocritică. În urma cercetărilor făcute în cadrul proiectului, cercetătorii de la Sectorul de teorie literară au pregătit pentru publicare două studii valoroase: *Relecturi și reinterpretări ale textului literar* și *Studii de epistemologie și teorie literară*. Anii derulării acestui proiect au fost ani de cumpănă pentru dl Gavrilov, suportând, în această perioadă de timp, două intervenții chirurgicale. Sănătatea șubredă și recuperarea lentă, după intervențiile chirurgicale, îl fac să se retragă modest, dar încrezător din funcția de șef de sector și să se dedice cercetării în totalitate.

În anul 2013, atunci când dl Gavrilov își sărbătorea cei 70 de ani de la naștere, apare studiul omagial *În căutarea de noi repere pe drumul gândirii*,

lucrare structurată, potrivit vechilor și mai noilor sale preocupărilor, dar supuse unor noi investigații în ultimii ani. Astfel, în capitolul *Epistemologie literară* (1), autorul are în vizor dualitatea subiectului, conceptul bahtinian de dialog și nivelurile de comunicare; în capitolul *Literatura universală și comparativă* (2) se abordează problematica conceptului goethean de literatură universală, sensurile umane ale tragicului la Shakespeare, realismul lui Maupassant, pastelurile alecsandriene și poetica parnasiană, cu subcapitolul *Un motiv dostoevskian în Ciuleandra*, scris în colaborare cu doctoranda Lilia Don. Colaborarea cu tinerii colegi de la sector o vom menționa și capitolul *Teorie și metodologie literară* (3), care abordează problema tranzitologiei în cercetarea curentelor literare. Acest capitol cuprinde subcapitolul *Antinomiile social-psihologice ale mentalității țărănești în epoca de tranziție*, scris în colaborare cu doctoranda Galina Aniței. Schimbarea de lucruri în teoria literară din ultimele decenii, îl determină pe criticul literar Anatol Gavrilov să revină la probleme de ideologie literară ale poporanismului și la compoziția romanescă la Ibrăileanu, reluând astfel, și în acest studiu, dar la un alt nivel al înțelegerii/interpretării, preocupările de cercetare anterioare. Acestea își găsesc reflectare în capitolul *Critică literară* (4), în care autorul prezintă omagii ale unor personalități consacrate, precum Vasile Coroban, Ion Druță, Vladimir Beșleagă, Dumitru Matcovschi. Cel din urmă și cel mai voluminos capitol al lucrării, *Metalingvistica textului* (5), abordează problema cuvântului propriu vs străin, identitate și alteritate, dialogistica textului, conceptul bahtinian de cititor. Printre aceste cercetări ale autorului se înscrie și subcapitolul *Mit și ficțiune artistică (dualitatea imaginii artistice)*, scris în colaborare cu tânăra cercetătoare Olesea Gîrlea, subcapitol care constituie reperele teoretice, punctate de către A. Gavrilov, de la care a pornit o cercetare de doctorat.

Lucrarea omagială *În căutarea de noi repere pe drumul gândirii* prezintă în sine o selecție de studii, articole, comunicări, prelegeri și fragmente ale cercetărilor proprii și ale unor cercetări incipiente de doctorat, scrise în colaborare cu tinerii cercetători, cu acei cărora le aparține viitorul. Este însă și o dovadă de respect și prețuire pentru contribuția doctoranzilor săi la preocupările Domniei Sale de o viață. La finele studiului, A. Gavrilov menționează importanța modelului propriu aplicat – „suprastructură alcătuită din microstructuri stratiforme”, care a permis o cercetare amplă a textului ca un întreg structurat la nivelurile „ontic-existențial, ontologic, epistemologic-metodologic, poetologic și stilistic” (Gavrilov, 2013, p. 448), a clarificat noțiunile dialogice *existență, comunicare, devenire, subiect dual, relație dialogică, intersubiectivitate, cronotop, întreg, dialog, dialogism, dialogicitate, noțiune/concept/termen, cuvânt-voce, cuvânt-conștiință, cuvânt-concept, cuvânt străin, cuvânt bivoc, subiectul vorbirii, relația dialogică dintre texte* prin aceasta sporindu-se eficiența analitică și interpretativă a textului.

Începând cu anul 2014, dl Gavrilov este preocupat de aplicabilitatea studiilor teoretice pe texte literare concrete, sugestie care a venit, de altfel,

din partea colegilor. Astfel, în urma cercetărilor teoretice aplicate pe texte concrete au fost scrise și publicate articolele: *Cuvânt propriu, cuvânt străin, cuvânt bivoc în „Amintiri din copilărie”*, *Cronotopul hanului la Ioan Slavici și Mihail Sadoveanu (Analiză comparată)*, fără a anula preocupările teoretice, or, în această perioadă de timp îi apare articolul *Delimitări și precizări terminologice IV. Polifonie, eteromundaneitate, cuvânt-voce*.

Putem reveni încontinuu la studiile și cercetările dlui Anatol Gavrilov, în care găsim profunzimi ale orizonturilor în domeniul dialogismului, al relațiilor intersubiectuale, al conexiunilor inter- și transdisciplinare. Anatol Gavrilov rămâne a fi un *cercetător cu vocație academică*, care a pus cercetarea mai presus de propria ascensiune. Mă refer aici și la cazul din anul 2013 când am fost contactați de către CNAA, de către domnul Valeriu Canțer în persoană, care a venit cu rugămintea ca dl Gavrilov să depună dosarul pentru titlul științific de profesor cercetător. Președintele CNAA era mirat de faptul că, deși, dl Gavrilov întrunea condițiile deja de doi ani, nu a depus dosarul. Anatol Gavrilov nu ar fi depus dosarul nici în urma intervenției CNAA, fiind preocupat de lecturi și de idei teoretice pe care nu reușea să le adune și să le aștearnă pe hârtie. Muncea cu multă dăruire și pasiune. Revenea asupra textului chiar și după ce acesta a fost publicat, totdeauna găsea prilej de analiză, de refacere, de redactare.

Pe lângă munca științifică de cercetare, domnul dr. hab. Anatol Gavrilov este membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, membru al Colegiului de redacție al revistelor *Metaliteratură* și *Philologia*, iar din anul 2012 activează în Comisia de experți în literatură și folclor a CNAA. Este conducător științific al mai multor teze de licență, de masterat și de doctorat. A activat în calitate de președinte al comisiei pentru examenele de licență, precum și de președinte de comisie la susținerea examenelor de doctorat.

În afara preocupărilor de cercetare, domnul Anatol GAVRILOV a desfășurat o activitate științifico-didactică impresionantă. A activat în calitate de profesor de limba și literatura română la Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” din Chișinău; a predat cursurile universitare: *Literatura universală din sec. 17-18* (Catedra de literatură universală a USM), *Literatura interbelică, Proza, Teoria literaturii, Conceptul de roman în critica interbelică, Hermeneutica textului, Dialogistica textului literar*, prin acesta din urmă curs inaugurându-se o nouă disciplină universitară (Catedra de limba și literatura română, Facultatea de Filologie și Istorie, UPS „Ion Creangă”).

Actualmente dl Gavrilov se află la fiica sa, în Londra, unde urmează un tratament de recuperare și cu această ocazie îi dorim să fie sănătos și să poată veni (măcar în vizită) la Institut și la colegi, la care ține enorm de mult.

Olesea Gîrlea
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
al USM (Chișinău)